

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
בס"ד, ט"ו תמוז התשפ"ו

חולין ס"א – מקור סימני הטהרה בעוף

שאלות:

1. תנחום מצא עוף שיש לו אצבע אחורית, זה אומר שהוא אוטומטית כשר לאכילה?

מקור סימני הטהרה בעוף

- המשנה אמרה שסימני העוף לא נאמרו בתורה, אבל המשנה והברייתא מפרטות סימנים לעוף הכשר והטמא? אביי מתרץ שהתורה עצמה לא פירטה במפורש את הגדרת הסימנים (כמו "אצבע יתירה" או "זפק"), אלא חכמים הם שלמדו בבנין אב ופירשו את הסימנים האלו מתוך העופות שהתורה מנתה כדלהלן:
 - הצד הטמא (הנשר): הנשר הוא עוף טמא שאין לו אף סימן טהרה (אין לו אצבע יתירה, אין לו זפק, קורקבנו לא נקלף, והוא דורס ואוכל) – וממנו למדו שכל עוף שדומה לו ואין לו אף סימן טהרה הוא טמא.
 - הצד הטהור (התורים): מהתורים ובני היונה שהם עופות טהורים שיש להם את כל ארבעת סימני הטהרה (יש להם אצבע יתירה, זפק, קורקבן נקלף, והם לא דורסים ואוכלים) – ומהם למדו שכל עוף שיש לו את ארבעת הסימנים האלו הוא טהור.
- רבי חייא שנה ברייתא: שעוף שבא לפנינו עם סימן טהרה אחד בלבד – הרי הוא טהור, מפני שהוא לא דומה לנשר שאין לו אף סימן טהרה.
- הגמרא מבררת למה התורה הייתה צריכה לפרט את רשימת 24 העופות הטמאים,
 - למה לא נלמד מתורים שצריך את כל ארבעת הסימנים? הגמרא מתרצת שאם היינו לומדים מתורים שרק עוף בעל 4 סימני טהרה הוא כשר, לא היה צורך לפרט את שאר העופות הטמאים, שהרי לכולם יש פחות מ-4 סימנים והם היו נאסרים! מזה שהתורה פירטה אותם מוכח שלא צריכים 4 סימנים כדי להכשיר. והגמרא תסביר בהמשך, למה בכלל מוזכרים התורים.
 - הגמרא מקשה למה לא ללמוד מרוב הטמאים? לרוב העופות הטמאים (20 מינים) יש 3 סימני טהרה ובכל זאת הם טמאים. למה לא נלמד מהם שכל עוף בעל 3 סימנים או פחות הוא טמא? והרי אנחנו אומרים שרק מי שאין לו סימני טהרה בכלל הוא טמא חוץ מאלו שהוזכרו במפורש?
 - הגמרא מתרצת כי אם ככה למה התורה הייתה צריכה לכתוב את העורב הוא מיותר? לעורב יש רק 2 סימנים, ואם עוף בעל 3 סימנים הוא טמא, עורב לא כל שכן!
 - הגמרא מקשה אם ככה, למה לא ללמוד מעורב בבניין אב שכל מי שיש לו שני סימני טהרה הוא טמא? הגמרא מתרצת שוב שאם ככה מדוע מנה הכתוב פרס ועזניה הם מיותרים? לפרס ולעזניה יש רק סימן טהרה אחד. אם היינו לומדים מהעורב שבעל 2 סימנים הוא טמא, בעלי סימן אחד לא כל שכן!
 - הגמרא מתרצת באותו אופן אם ככה למה כתוב נשר? לנשר אין אף סימן טהרה. אם לומדים מפרס ועזניה שבעל סימן אחד הוא טמא, נשר שאין לו אף סימן לא כל שכן!

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- אלא המסקנה היא שנכתב נשר ללמד שחוץ מאלו שכתובים במפורש, רק מי שאין לו בכלל סימן טהרה, רק הוא טמא, וכל מי שיש לו אפילו סימן אחד הוא טהור.
- הגמרא ממשיכה להקשות: למה שלא נלמד מפרס ועזניה (שיש להם סימן אחד והם טמאים) שכל עוף בעל סימן אחד הוא טמא?
- הגמרא מתרצת: שפרס ועזניה הם "שני כתובים הבאים כאחד" שאינם מלמדים על מקרים אחרים. אחרת למה היה צריך לכתוב את שניהם?
- הקושיא על התירוץ: סימן הטהרה שיש בפרס לא זהה לסימן שיש בעזניה, לכן צריך לכתוב את שניהם והם לא נחשבים כשני כתובים הבאים כאחד! ושוב צריך את הנשר ללמד שסימן טהרה אחד טהור.
- הגמרא מקשה שבכל זאת יש שני כתובים, שהרי יש 24 עופות טמאים, ואי אפשר שסימני הטהרה של פרס ועזניה לא מופיעים אצל עופות טמאים אחרים ברשימה, ואם כן לגבי אותו סימן הם נחשבים שוב כשני כתובים הבאים כאחד ולא צריך לכתוב את הנשר.
- הגמרא מתרצת את החשבון:
 - יש 24 עופות טמאים ו-4 סימני טהרה בסך הכל.
 - 3 מתוך סימני הטהרה האלו נמצאים בין כל העופות הטמאים: ל-20 עופות טמאים יש את 3 הסימנים האלו, ולעורב יש 2 מתוך ה-3 האלו.
 - נשאר סימן טהרה רביעי נדיר. שנמצא רק אצל אחד מהשניים – או אצל הפרס או אצל העזניה (ולשני יש את אחד מהסימנים הנפוצים). אבל לא ידוע לנו אצל מי מהם. לכן הסימן הרביעי הזה נכתב ברשימת הטמאים רק פעם אחת בלבד (והוא לא בגדר שני כתובים שבאים כאחד).
 - כדי שלא נלמד מאותו עוף יחיד לאסור את כל העופות בעולם שיש להם את הסימן הרביעי הזה – התורה כתבה את הנשר ללמד: שרק נשר שאין לו בכלל סימנים הוא טמא, אבל עוף שיש לו סימן טהרה אחד כלשהו – הוא טהור.
- הגמרא מקשה: אם לומדים מהנשר שכל עוף שיש לו אפילו סימן טהרה אחד הוא כשר, למה התורה הייתה צריכה לכתוב שהתורים שיש להם 4 סימני טהרה הם טהורים?
- **רב עוקבא בר חמא תירץ**: שהתורה לא הייתה צריכה לכתוב תורים כדי להכשיר אותם לאכילה, אלא רק כדי ללמד שרק הם (ובני יונה) כשרים להקרבה כקרבת על גבי המזבח, להוציא עופות טהורים אחרים (כמו תרנגולת) שאינם כשרים למזבח.